

MÁM KNIHOVNICKOU ŠKOLU. JSEM PROFESIONÁL?

Jana Nejezchlebová, Moravská zemská knihovna v Brně

Úvod

„... Změny v knihovnách nejsou ničím novým. Knihovníci byli vždycky schopni všechny změny zvládnout. Ovšem v poslední době se zvyšuje rychlost, s jakou změny přicházejí. Očekává se, že knihovníci budou tento vývoj akceptovat a své intelektuální schopnosti nebudou věnovat pouze tradičním knihovnickým povinnostem, ale také školení a vzdělávání uživatelů. ...“

Krishna DasGupta¹⁾

Změny nové poznatky nové dovednosti kreativita myšlení a prolisťujeme-li např. Zprávu o Zelené knize o úloze knihoven v moderním světě a z ní vycházející Leuvenské komuniké²⁾ můžeme pokračovat.

Z toho jednoznačně vyplývá, že další vzdělávání knihovníků a to po celou dobu jejich aktivního života bez ohledu na jejich zařazení v hierarchii organizace knihovny se stává nezbytností.

I. Jak se podílí Moravská zemská knihovna v Brně na vzdělávání knihovníků jižní Moravy

1. Základní knihovnické kurzy (rekvalifikační)
2. Specializované knihovnické kurzy (pro odborné pracovníky)
3. Semináře s odborným tematickým zaměřením
4. Porady řídicích a odborných pracovníků
5. Odborné souvislé praxe a stáže studentů knihovnických škol
6. Vzdělávání zaměstnanců Moravské zemské knihovny

Ad 1)

a) **Základní knihovnické kurzy** jsou určeny těm zaměstnancům veřejných a odborných knihoven, kteří neabsolvovali knihovnické vzdělání. Záměrem kurzů je zprostředkovat účastníkům teoretické a praktické knihovnické znalosti a dovednosti. Připravit je na požadavky a potřeby uživatelů knihoven a informačních pracovišť tak, aby je dokázali odborně zajistit. Tyto kurzy (rozsah 120 hodin) obsahují přednášky a prezentace základního knihovnického minima, seznamují s knihovnickými standardy, doplňována jsou aktuální témata např. práce se CD ROM v knihovnách, prezentace vyhledávání informací v různých databázích, ukázky práce s Internetem. Doprovodnými akcemi je seznámení s činnostmi vybraných knihoven, zařazují se alternativní přednášky, možnosti speciálně zaměřených konzultací dle složení posluchačů

a jejich požadavků. Určitým problémem těchto kurzů je, že jejich účastníci jsou středoškolsky i vysokoškolsky vzdělání a přednášející musí sledovat a reagovat na ne vždy vyrovnanou recepci. Lektory jsou odborní pracovníci Moravské zemské knihovny, učitelé Vyšší odborné školy informačních a knihovnických služeb v Brně a další externí spolupracovníci z vysokých škol. Naši společnou snahou je zaměstnance knihoven bez odborného vzdělání seznámit se základy knihovnické profese (od historie po současnost), ale také ukázat návaznosti a souvislosti jednotlivých činností probíhajících v knihovně, ukázat na rychlost změn a za období trvání kurzu (1 rok) je vést k tomu (poskytování různých materiálů, odkazy na literaturu, na články v knihovnickém tisku), aby sledovali dění v oboru a uvědomili si nutnost samostatného studia. Zkoušky volíme způsobem adekvátním dospělým lidem, v pololetí se zpracovávají testy, v kurzu 1998/99 doplněné úkoly, které řešily skupinky (4–5 frekventantů) a jejichž výsledné řešení na závěr sdělili všem zástupci a společně se o nich diskutovalo. Závěr kurzu je klasický – ústní zkoušky z předem zadaných tematických okruhů včetně praktických úkolů (zpracování dokumentů). Součástí zpětné vazby, která u tradičně konaných základních kurzů v Moravské zemské knihovně probíhala formou závěrečné diskuse účastníků s hlavními přednášejícími je v posledních dvou letech písemné vyjádření. Přesněji jsme si tak ověřili, že hlavním kladem a přínosem pro vlastní praxi jsou pro účastníky aktuální témata a informace z oboru, získání ucelenějšího pohledu na profesi (na činnosti, které dotýčný nevykonává), seznámení se s moderními knihovnami i navázání kontaktů s kolegy z různých knihoven, poznání zajímavých lidí z oboru. Na otázku co jste postrádal, v čem kurz nesplnil Vaše očekávání byly v odpovědích hlavní dvě připomínky, jednak potřeba více času na procvičení zpracování dokumentů a vyhledávání v databázích a druhá připomínka byla poměrně zajímavá. Vztahovala se totiž na přednášky z české a světové literatury, které byly velmi kvalitní, ale spíše přemýšlivé, hodnotící spisovatele a jeho tvorbu, kriteria kvality literárního díla a ukázalo se, že knihovníci očekávali a potřebovali „školským enumerativním způsobem“ nadiktovat jména, slyšet konkrétně o současných autorech a jejich dílech. I třetí otázka, jaké máte další náměty, připomínky ukázala, že na jedné straně se nám podařilo „přesvědčit“ posluchače o potřebě dalšího vzdělávání, ale na druhé straně, že je třeba nabídnout témata. Odpověď na tuto otázku zněla máme zájem o semináře, o další vzdělávání, připravte a my přijedeme.

b) **Učebnice nestačí** byly knihovnické kurzy určené učitelům vedoucím školní knihovny. Konaly se ve spolupráci s Centrem pro další vzdělávání učitelů MU. Obsah a rozsah byl upraven potřebám školních knihoven (celkem 48 hodin – 6 dnů), závěr první skupina ukončila kratší písemnou prací řešící konkrétní problém vlastní knihovny na základě získaných znalostí (případně doplněných konzultacemi), druhá skupina (nebyla tak vstřícně naladěná) ukončila formou semináře s přednášejícími.

Ad 2)

a) **Knihovnické minimum** byl vlastně pokus. Jednalo se o zkrácený kurz,

pouze 3 denní (konal se v roce 1996), který byl určen absolventům knihovnických škol s delší praxí. Chtěli jsme je touto formou seznámit s nejnovějšími změnami, trendy a informacemi z oboru, informovat je o automatizaci v knihovnách a ukázat jim vybraná moderní knihovnická pracoviště.

b) **Mezinárodní standardy v české katalogizační praxi** (AACR2, věcné zpracování). Tento typ kurzu je v posledních letech žádaný ve všech knihovnách ČR, proto i u nás probíhal ve dvou skupinách, byl zaměřen na prezentaci a praktickou práci se SW s nimiž knihovny pracují.

Ad 3) Významnou vzdělávací formou jsou **semináře** (1–2 denní) s odborným tematickým zaměřením. Uvedu několik příkladů z let 1998 a 1999:

– Seminář pro pracovníky služeb VK v Knihovně Fr. Bartoše ve Zlíně pro moravské knihovníky (s SVK v Ostravě) se zaměřením na práci s literaturou a na MS

– Děti-literatura-informace pro pracovníky dětských oddělení VK JM v MěK v Jihlavě zaměřený na současnou dětskou literaturu a ilustrace a práci s informacemi ve školních knihovnách

– Seznámení se zajímavými projekty ateliéru hmatového modelování (práce s handicapovanými čtenáři) v Brně pro pracovníky dětských oddělení

– Pro veřejné a školní knihovny připravujeme moravský seminář s SVK v Ostravě a Knihovnou Kroměřížska.

Ad 4) **Porady ředitelů a odborných pracovníků** snad lze do výčtu vzdělávacích aktivit MZK zařadit, protože jsou cílevědomě doplňovány přednáškami odborníků.

Ad 5) Zajišťování souvislých odborných **praxí studentů** všech stupňů knihovnických škol je rozšiřováno v posledních letech o delší praxe studentů Vyšší odborné školy a zajišťováním konzultací příp. oponováním jejich závěrečných prací.

Ad 6) Ve **vzdělávání zaměstnanců Moravské zemské knihovny** od roku 1991 získalo jednoznačně prioritu proškolení v práci na počítačích a zaváděných SW, které zajišťuje specializované pracoviště automatizace. Dále jsou organizovány jazykové kurzy a pro nové pracovníky probíhaly po několik let 1 denní přednášky a podrobné seznámení se všemi pracovišti MZK.

II. „Více zdrojové“ vzdělávání

Další vzdělávání knihovníků zajišťují nejen „velké“ knihovny – Národní knihovna v Praze, Státní vědecké knihovny včetně Moravské zemské knihovny. Kvalitní vzdělávání, přednášky, semináře i cykly nejen pro svůj nejbližší region začínají organizovat i okresní a městské knihovny, které se na určitou problematiku specializují, mají dobré zázemí jak personální tak technické. V roce 1998 s odbornou podporou MZK připravila 2denní seminář Zvukové knihovny v ČR MěK v Třebíči, v roce 1999 probíhá Hudební vzdělávací cyklus v Knihovně Kroměřížska. Na vzdělávání se aktivně podílí i SKIP. Na jižní Moravě přednáškami o psychologii, komunikaci v rámci Kolegií městských knihoven, přednáškami s prezentací na téma Práce s Internetem v knihovnách apod. V červnu 1999 se ve spolupráci Klubu dětských knihoven SKIP

JM, MZK a Studia Labyrint uskutečnila 2denní dílna dramatické výchovy „Vezměte do ruky knihu“, která měla značný ohlas a předpokládá se její pokračování v příštím roce.

Rozšiřují se možnosti vzdělávání formou distančního studia, korespondenčních kurzů, vyhledáním nejrůznějších materiálů na Internetu.

Širokou nabídku vzdělávacích akcí nabízí knihovníkům i ICN, REGIS, kurzy pro školní knihovny připravuje VÚP v Praze.

III. Vzdělávání a praxe

Není toho vzdělávání už trochu moc, ptají se knihovníci, když mají volit mezi několika atraktivními nabídkami a nakonec odmítnou vše s „omluvným“ my totiž musíme být také v knihovně, půjčovat, dělat besedy To je otázka a problém k řešení lepší kooperace a koordinace zainteresovaných pracovišť. Naskýtají se však další a závažnější otázky, víme přesně jaké potřeby vzdělávání svých zaměstnanců mají ředitelé knihoven, a dále – je vzdělávání obsahem i formou takové, jaké je moderní knihovny potřebují?

Z pohledu rychlého rozvoje knihovnictví je důležitá **aktuálnost** témat zařazovaných do programu vzdělávání, s tím souvisí pochopitelně **rychlost a předvídatost** odpovědných pracovišť (Pozn.: uskutečnění zejména praktických kurzů a seminářů zatím stále negativně ovlivňuje nedostatečné technické vybavení).

Problémem je spíše **systematičnost**. I když máme strategický plán vzdělávání, sledujeme, aby nevznikala „bílá“ místa, semináře 1–2 denní (delší trvání knihovnic z pracovních důvodů zejména v menších knihovnách odmítají) stačí vlastně upozornit na určité problémy, poskytnout základní informace z dané problematiky ale dále se nepokračuje, případně až za delší období což už nemá požadovaný efekt. **Současné potřeby** směřují k adresnějšímu, cílenějšímu a především hlubšímu specializovanému vzdělávání. Témat je velké množství od klasických česká a světová současná literatura, psychologie, komunikace, ale i práce s časopisy, s encyklopedickou literaturou v papírové i elektronické formě, a stále nevyčerpatelná práce s databázemi, s Internetem. Ale ne již na úrovni základních informací, spíše je třeba procvičování, prezentace s výkladem, příklady možností využití ve službách, tzn. delší časový prostor.

Současné knihovny elektronické, virtuální s novými službami pro všechny věkové kategorie uživatelů se budou muset výrazněji zaměřit na práci se střední generací, s dospělými, kteří neumí pracovat s počítačem a především mnohdy nevědí jaké služby mohou v knihovně využívat. Často jsem překvapena, že ani vysokoškolsky vzdělaní lidé nemají představu, co vše jim může nejen vědecká, ale i automatizovaná městská knihovna poskytnout. V této souvislosti bude třeba do systému vzdělávání zařadit i zdánlivě odlehlejší téma - práci s moderní audiovizuální didaktickou technikou, naučit se vizuálně prezentovat služby knihovny, prostřednictvím moderních technologií ukázat přehledně, stručně a názorně uživatelům jak se v informačním prostředí knihovny orientovat a chovat.

Otázka v názvu příspěvku je možná zavádějící (profesionál v knihovně nemusí být absolventem knihovnické školy) a trochu provokující (často si absolventi různých typů knihovnických škol myslí, že není třeba ve vzdělávání pokračovat). Odpověď je celkem jednoduchá, škola může poskytnout hluboký základ teoretických a částečně praktických znalostí, vědomostí a dovedností, dále by měl absolvent pokračovat podle svého dalšího zaměření. Všichni ale také víme, že vědomosti musí podpořit i další osobní schopnosti a vlastnosti nezbytné pro profesi knihovníka.

Literatura:

1. Knihovny budoucnosti a úloha profesionálních pracovníků v oblasti informací / Krishna DasGupta. – In: Sborník příspěvků ze semináře Knihovny budoucnosti, 8.–12. června 1997, Brno, Masarykova univerzita: 1998, s.66.
2. Správa o Zelenej knihe o úlohe knižníc v modernom svete / Mirja Ryyänänenová. – Bratislava, Univerzitná knižnica: 1998. – 30 s.